

בס"ד, י"א תשרי התשפ"ז

בכורות ד' – פטור כהנים ולויים מבכורה, פדיון פטר חמור בשה, וקדושת בכורות במדבר

שאלות:

1. לדוד לוי, נולד בן בכור. האם הוא צריך לפדות אותו בחמישה סלעים?

פטור הכהנים והלויים מבכורה

- בסוף הדף הקודם המשנה אמרה שכהנים ולויים פטורים בקל וחומר: אם הם פטרו במדבר את הבכורות של ישראל, ודאי שהם פוטרים את הבכורות של עצמם. הגמרא שואלת: מה הכוונה "הם פטרו"? הרי כתוב "וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם", כלומר אדם פטר אדם ובהמה פטרה בהמה!
- אביי אמר שהמשנה מדברת על הבהמה שלהם: אם הבהמה של הלויים פטרה במדבר בהמה של ישראל, ודאי שהיא פוטרת את הבכורות של הבהמה שלהם.
- רבא לא מסכים, כי המשנה אמרה "הם פטרו" ולא "הבהמה שלהם". ועוד, אם המשנה מדברת על בהמה, הם היו פטורים גם מבכור בהמה טהורה, אבל במשנה בהמשך המסכת שנינו שהם פטורים רק מפדיון הבן ומפטר חמור. לדעת רבא, המשנה מדברת על הלויים עצמם: אם הקדושה שלהם פטרה את הקדושה של בכורות ישראל, ודאי שהיא פוטרת את הבכורות שלהם.
- הגמרא שואלת: ומנין שהם פטורים גם מפטר חמור? ועונה שהפסוק "אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה" משווה את החייבים בפדיון: מי שחייב בפדיון הבן חייב גם בפדיון פטר חמור, ומי שפטור מזה פטור גם מזה. לכן הכהנים והלויים, שפטורים מפדיון הבן, פטורים גם מפטר חמור.
- רב ספרא מקשה על אביי: לפי ההסבר שלך, לוי שלא היה לו שה שפטר את החמורים של ישראל במדבר לא יהיה פטור!
ועל אביי ועל רבא יחד הוא מקשה: הקל וחומר מתאים רק למי שפטר בפועל, כלומר זכר בן חדש ומעלה שנמנה במנין הלויים. אז למה פטורים גם:
 - תינוק לוי פחות מבן חדש, שלא נמנה. ולמה לא פדו אותם בכסף במדבר?
 - ולויה שילדה בן לאב ישראל, כי נשים לא נמנו! ורב אדא בר אהבה אמר שבנה פטור מחמישה סלעים. הגמרא מתרצת שהתורה תלתה את דין הבכור ב"פֶּטֶר רָחֵם", כלומר באם.
 - ולמה פטור אהרן, שלא נמנה במנין, ולכן יש נקודות על שמו בפסוק!
- הגמרא עונה שהמילה "הַלְוִיִּם" בפסוק "קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ד'" מלמדת שכל הלויים שווים זה לזה, ולכן גם מי שלא פטר בפועל פטור. את פטור הכהנים לומדים מרבי יהושע בן לוי, שאמר שבעשרים וארבעה מקומות נקראו הכהנים "לויים", כמו "הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צְדֻק".

- הגמרא שואלת: ומנין שהפטור נוהג גם לדורות ולא רק במדבר? ועונה שהלימוד הוא מהפסוק "וְהָיוּ לִי הָעֲלִיִּים": "והיו" מלמד שהם יישארו כמו שהם, בקדושתם, בכל הדורות.
- 2. לאורי יש שה אחד ושלוש אתונות שילדו כל אחת בכור. האם השה יכול לפטור את שלושתם?

פדיון פטר חמור בשה אחד

- **רב ספרא** הזכיר ששה של לוי פטר במדבר את פטרי החמורים של ישראל. והגמרא שואלת: ומנין שפדו בשה ולא בכסף?
- **רב חסדא אמר** שנאמר "כסף" לדורות בפדיון בכור אדם ונאמר "שה" לדורות בפדיון פטר חמור, וכמו שבכסף פדו גם במדבר את הבכורות העודפים של ישראל, כך גם בשה פדו במדבר את פטרי החמורים.
- הגמרא דוחה את התירוץ כי כסף שונה, כי פודים בו גם הקדשות ומעשר שני. אלא לומדים מההיקש "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבמה הטמאה תפדה": כמו שבכור אדם נפדה בכסף גם במדבר וגם לדורות, כך פטר חמור נפדה בשה גם במדבר וגם לדורות.
- **רבי חנינא אמר** ששה אחד של לוי פטר במדבר כמה פטרי חמורים של ישראל. **אביי אמר** שאפשר להוכיח את זה כי הפסוק מנה עודפים בבכורות אדם ולא מנה עודפים בבהמות, כי בהמה אחת של לוי פטרה כמה בהמות של ישראל.
- הגמרא שואלת: אולי לא היו לישראל הרבה בהמות? ועונה שבודאי היו, כי כתוב "וּמִקְנֵה רֶב הָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלְבְנֵי גֵד". ואולי הבהמות הרגילות של הלויים היו שוות במספרן לבכורות הבהמה של ישראל? הפסוק אומר "וְאֵת בְּהֵמַת הָעֲלִיִּים תַּחַת בְּהֵמָתָם", כלומר בהמה אחת תחת בהמות רבות.
- ואולי "בְּהֵמַת" היא לשון כללית, כמו "בהמה רבה"? אם ככה, הפסוק היה יכול לכתוב "בהמה תחת בהמה" או "בהמתם תחת בהמתם", ומכיוון שהכתוב שינה, הוא מלמד שבהמה אחת פטרה הרבה.
- **רבא אמר** שגם במשנה בהמשך המסכת שנינו "ופודה בו פעמים הרבה", כלומר נותנים את השה לכהן, חוזרים וקונים אותו ממנו, ופודים בו עוד פטר חמור. **רבי חנינא** רק הסביר את הטעם של המשנה.

- 3. האם בכורות בהמה שנולדו לישראל במדבר היו קדושים?

קדושת בכורות שנולדו במדבר

- הגמרא מביאה מחלוקת, **רבי יוחנן אמר** שבכורות שנולדו במדבר קדשו, כי התורה אמרה "קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר". **ריש לקיש אמר** שהם קדשו בתחילה במצרים אבל במדבר לא קדשו, כי כתוב "וְהָיָה כִּי יֵבְאֶךָ... וְהִעֲבַרְתָּ", וזה אומר שהחיוב מתחיל רק כשנכנסים לארץ.
- **רבי יוחנן מקשה** על **ריש לקיש** ממשנה שאומרת שלפני שהוקם המשכן היו במות מותרות והבכורות עשו את העבודה. אם הקדושה פסקה במדבר, גם קדושת הבכורות שיצאו ממצרים הייתה פוקעת, והם לא היו יכולים לעשות עבודה! **ריש לקיש משיב** שמי שקדש במצרים נשאר קדוש, ומי שנולד במדבר לא קדש. וזה גם מסתבר כי המשכן

נבנה בשנה השניה וברור שבכורות בני שנה לא עבדו במזבח. ולמעשה הם חלוקים בשאלה האם במדבר פסקה הקדושה של הבכורות שקדשו במצרים.

▪ **רבי יוחנן** מקשה מברייטא שאומרת שאותו היום שהוקם המשכן ישראל הקריבו גם קרבן בכורות. **ריש לקיש** משיב שגם שם מדובר בבכורות בהמה שקדשו במצרים. והגמרא מעירה שאפשר לדייק מהברייטא כדעת **ריש לקיש**: שרק "אותו היום" הקריבו בכורות, ואחר כך לא.

▪ בגירסה אחרת **ריש לקיש** הוא שמקשה מאותה ברייתא על **רבי יוחנן**: "אותו היום" הקריבו, ואחר כך לא. **רבי יוחנן** משיב שהכוונה שמאותו היום ואילך הקריבו, אבל לפני כן לא, כי קרבנות חובה לא מקריבים בבמת יחיד.

○ הגמרא מנסה להוכיח כדעת **רבי יוחנן** מברייטא שלומדת מפסוקים ש"בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל: במצרים, במדבר ובכניסה לארץ".
הגמרא דוחה את הניסיון: **רב נחמן בר יצחק** אמר שהכוונה שבשלושה מקומות הוזהרו על הציווי לקדש בכורות, אבל לא כולם קדשו בפועל: במצרים ובארץ קדשו, ובמדבר לא.
רב פפא מקשה על ההסבר: הרי במנין הבכורות במדבר נאמר "פָּקֵד כָּל בֶּכֶר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעֲלָה", כלומר נמנו גם בני חודש, שבוודאי נולדו במדבר!
לכן הגמרא מתקנת את המחלוקת: **שרבי יוחנן** אמר שגם הבכורות שנולדו אחרי המנין קדשו, ו**ריש לקיש** אמר שבמדבר קדשו רק אלה שנולדו עד המנין.

והגמרא תמשיך לדון במחלוקת הזו בדף הבא.